

Codenaam Coco

Vijftien jaar en bij het verzet

CARMEN REID

Vertaald door Aimée Warmerdam

Blossom
BOOKS

*In liefdevolle herinnering aan mijn grootouders,
die aan beide zijden hebben gediend in de Tweede Wereldoorlog*

Herman Rittmeier (Duitse soldaat)

Maria Heinrich (wijnboer)

Eleanor McIntyre (bestuurder op de ambulance)

*William Reid (boer, en hij maakte deel uit van de British Home Guard,
de verdedigingsorganisatie van het Britse leger bestaande uit lokale
vrijwilligers)*

10 mei 1940

Iedereen weet nog precies waar hij was op het moment dat het verschrikkelijke nieuws kwam.

Ik zat in de klas. Mijn leraar, monsieur Durance, wilde ons over Shakespeare vertellen, maar niemand kon zich concentreren. We maakten ons lang om door de hoge ramen naar buiten te kijken want er renden mensen over het schoolplein. Er werd geschreeuwd en zelfs gehuild.

‘Laat de kinderen gaan! We willen onze kinderen hebben!’

‘De nazi’s komen eraan!’

De angst verspreidde zich door het klaslokaal. We wisten dat de Duitsers Denemarken en Noorwegen waren binnengevallen en iedereen vroeg zich af of België daarna aan de beurt zou zijn. Mijn vriendin Lottie Rosen barstte in tranen uit en ik sprong overeind; zenuwachtig, opgewonden en ronduit nieuwsgierig.

‘Zitten blijven, Nicole,’ zei monsieur Durance streng. ‘Al die paniek en opschudding. Zolang we de feiten niet kennen, moeten we rustig blijven.’

Maar op dat moment werd er haastig op de klasdeur geklopt en zuster Agnes, de magere en normaal gesproken onverstoorbare directrice van

het Sint-Teresa College, stormde het lokaal binnen.

‘Monsieur Durance!’ riep ze met een hoge stem. ‘Hebt u het gehoord? Ons leger is verslagen! De Duitsers komen eraan... De tanks zijn onderweg naar Brussel! We zijn binnengevallen. We moeten de kinderen naar huis laten gaan. Iedereen moet hier weg!’

Monsieur Durance liet het krijtje uit zijn hand vallen en toen gingen de lampen uit. Iedereen keek geschrokken naar zuster Agnes.

‘De nazi’s hebben de elektriciteit afgesloten, wellicht,’ zei monsieur Durance kalm. ‘Heel slim.’

Met zijn stok hinkte hij terug naar zijn bureau. In de Eerste Wereldoorlog was hij gewond geraakt en sindsdien liep hij mank. Hij is een lange man met brede schouders en een warrige grijze haardos, en meestal draagt hij een wollen vest. Hij heeft een vriendelijk gezicht, maar nu keek hij heel ernstig. Hij trok een van zijn bureauladen open en ik dacht dat hij een pistool tevoorschijn zou halen om tegen de Duitsers te gaan vechten, zoals hij in de Grote Oorlog had gedaan.

In plaats daarvan pakte hij een grote doos chocolaatjes waar het folie nog omheen zat en zei tegen ons dat we er allemaal eentje mochten uitkiezen. ‘De laatste keer dat de Duitsers de macht in België overnamen, was het bijna onmogelijk om aan chocola te komen.’

‘Jullie mogen gaan,’ zei zuster Agnes zacht. ‘Wie weet wat ons te wachten staat.’

Ik greep mijn schooltas, nam twee chocolaatjes en rende zo snel als ik kon naar het schoolplein. De kleuters stroomden uit het andere schoolgebouw naar buiten en moeders met tranen in hun ogen zochten in de drukte naar hun kinderen.

‘Didi!’

‘Avril!’

‘Esther!’

Lottie speurde door de menigte, op zoek naar haar zusje Esther, en ik hielp haar zoeken, maar we vonden haar niet.

‘Ze is waarschijnlijk al naar huis.’ Ik probeerde Lottie gerust te stellen.

‘Nee, ik moet haar vinden. Misschien is ze nog binnen. Je snapt het niet, Nicole...’ Ze greep mijn arm beet en ik zag de paniek in haar blik. ‘Mijn familie is vanuit Berlijn hiernaartoe gekomen. We zijn Duitse Joden en de nazi’s zullen ons zoeken en oppakken. We moeten nu direct weg! We moeten ons bij de andere vluchtelingen aansluiten en het land verlaten.’

‘Moet je vluchten?’ vroeg ik mijn vriendin geschrokken.

Al maanden reden er auto’s door Brussel met matrassen op het dak gebonden, vol mensen, koffers, potten en pannen en zelfs honden en katten. Buitenlanders uit landen waarvan ik de naam niet eens kende, waren op de vlucht voor de Duitsers. Ze hadden geen Belgisch geld en probeerden eten en medicijnen te krijgen in ruil voor zilveren kandelaars, gouden munten en juwelen.

Toen kwam Aurelie van Roy naar ons toe gerend: ‘Ik zag je moeder net, Lottie. Ze heeft Esther gevonden en je moet meteen naar huis.’

Lottie ging er pijlsnel vandoor; nog voordat ik haar sterkte kon wensen of afscheid kon nemen, was ze verdwenen.

Knappe Aurelie, met haar lichte huid, sproeten en fonkelende lichtbruine ogen, keek me opgewonden aan en lachte. ‘Kom op, Nicole, laten we naar de Duitsers gaan kijken, laten we naar de Avenue gaan. Iedereen gaat ernaartoe. Kom op,’ drong ze aan. ‘Dit is een grote dag! Geweldig!’

De Duitsers marcheerden ons land binnen... Ik kon het niet bevatten.

Op dat moment klonk er een afschuwelijk, oorverdovend geloei.

‘Wat is dat?’ schreeuwde Aurelie.

‘Ik weet het niet. Een luchtalarm?’ Ik had het geluid nooit eerder gehoord.

‘Een luchtaanval? Gooien ze bommen? Wat moeten we doen?’

Ik had geen idee.

We keken omhoog en zagen het vliegtuig. Toen er zwarte dingen uit vielen, begon Aurelie te gillen. Maar het waren geen bommen; het waren soldaten die snel naar beneden tuimelden totdat hun parachutes achter hen openklapten.

Met eigen ogen zag ik wat ik niet had willen geloven: de nazi’s kwamen eraan. Ik rende met Aurelie naar de Avenue en daar had zich een hele massa mensen verzameld. De winkels en kantoren waren gesloten, er reden geen trams en er was nog steeds geen elektriciteit, maar het geroei van de sirenes was in elk geval gestopt. In de verte klonk het verschrikkelijke geluid van geweerschoten en nog verder weg het geluid van bommen.

Ik keek de hele tijd of ik papa ergens zag, want ik wist dat hij dit met eigen ogen zou willen zien: Duitsers die opnieuw België binnenmarcheerden. Tijdens de Grote Oorlog had hij twee jaar in de modderige loopgraven gevochten. Hij was gewond geraakt en werd naar huis gestuurd, tot er een einde kwam aan de Duitse bezetting.

Hij haatte de nazi’s met elke vezel van zijn lichaam en de afgelopen zes jaar, sinds Adolf Hitler in Duitsland aan de macht was gekomen, had hij zich hier zorgen om gemaakt.

Het laatste nieuws dat zich onder de menigte verspreidde, was dat ons leger verslagen was.

‘Worden we echt bezet?’ vroeg Aurelie, die als een idioot naar elke knappe jongen glimlachte die voorbijkwam. ‘Hoe zou dat zijn?’

Een lange jongen die uit een zijstraat kwam gerend om zich bij de

menigte te voegen, botste tegen Aurelie op. Terwijl hij zijn excuses aanbod, keek hij haar aan en toen keek hij ook naar mij. Hij leek ouder dan wij; zestien misschien. Zijn gezicht was hoekig en bruin van de zon. Hij had bruin haar en donkere, ernstige ogen.

‘Kennen wij jou?’ vroeg Aurelie arrogant.

‘Ja! Jullie zijn Aurelie en Nico,’ antwoordde hij. Toen grijnsde hij en even dacht ik iets vertrouwds te herkennen. Dat, plus het feit dat er maar één iemand op deze wereld mij Nico kon noemen.

‘Anton?’ flapte ik eruit, en al trokken de Duitsers België binnen en al was dit waarschijnlijk de ergste dag van mijn leven, ik kon het niet helpen dat ik ook moest lachen, want het was Anton echt en hij was teruggekomen.

Anton Morel woonde altijd bij ons om de hoek. We waren samen opgegroeid, voetbalden samen, speelden verstoppertje, deden allerlei spelletjes; we klommen in bomen, leenden elkaars boeken – Anton was gek op boeken – deelden geheimen, en vier jaar geleden, toen hij met zijn familie naar Frankrijk was verhuisd, was ik ontroostbaar geweest.

‘Hallo, ik ben weer terug in België...’ zei hij. ‘Net als de Duitsers, he-laas.’

Ik kon niet anders dan hem aanstaren. De Anton die ik kende was de beste jongen die er bestond: eerlijk, open – zo’n jongen die niet raar doet tegen een meisje. Door die bruine ogen had ik vaak het idee dat ik zijn gedachten kon lezen. Ik kon bijna niet geloven dat hij nu voor me stond. Hij was heel erg veranderd, en toch zag ik sporen van de jongen die ik zo goed kende. Ik wilde hem duizend-en-een dingen vragen.

‘Wanneer ben je teruggekomen?’ begon ik.

‘Drie dagen geleden. Mijn vader is nog in Parijs.’

‘Zijn jullie weer verhuisd? Blijf je hier?’

‘Ja.’

‘Ben jij het echt?’ slijmde Aurelie. ‘Maar je bent zo volwassen geworden en zo knap.’ Aurelie is de grootste versierster die ik ken.

Hij lachte, en toen keek hij weer naar mij. Er waren vier jaar verstreken sinds ik hem voor het laatst had gezien en opeens voelde ik me opgelaten. Hij was ouder, groter en ongetwijfeld knapper; eerder een man dan een jongen, met een lage stem en brede schouders. Alhoewel hij nog steeds een kniebroek droeg en geen lange broek, en een gebreide trui, geen colbertje, was hij iemand anders geworden, en het was verwarrend.

Dit was echter niet het moment om bij te praten; we waren op de Avenue om de Duitsers binnen te zien komen. Dit was het allerbelangrijkste. We vonden een vrije plek op de stoep en realiseerden ons dat iedereen er was – iedereen, behalve de mannen die in staat waren om te vechten.

‘De Duitsers hebben ons totaal verpletterd. Ze zijn Nederland en Luxemburg ook binnengevallen en ze zijn op weg naar Frankrijk,’ vertelde Anton.

We wachtten heel lang. De laatste berichten werden door de lucht geschreeuwd.

‘Koning Leopold wil zich overgeven!’

‘Hitler komt naar België!’

Uiteindelijk hoorden we, van veel verder weg, opgewonden geschreeuw, wat erop wees dat daar iets aan de hand was. Iedereen drong naar voren. Opeens was het zo druk op de stoep dat je je onmogelijk kon bewegen. Ik werd tegen Aurelie en Anton aan gedrukt en tegen de mensen die om ons heen stonden. Iedereen maakte zich lang om te kunnen zien wat er gebeurde.

We hoorden het geronk van motoren en een stem die door een

luidspreker schreeuwde: 'U staat nu onder Duits commando. Leg uw wapens neer en geef u over. U staat onder Duits commando.'

Ik ben niet lang – op mijn tenen ben ik één meter vijfenvijftig – dus drong ik naar voren, want ik moest en zou hen zien. Het gemor nam toe, iedereen duwde elkaar opzij om iets te kunnen zien.

Een immense rij van ontelbaar veel motoren nam de straat in. De bestuurders hielden hun hoofden fier overeind, hun ogen verscholen achter hun motorbrillen. De mannen zonder helmen hadden glanzende blonde haren en het zonlicht weerkaatste op de metalen insignes op hun borst. Ze zagen er onwaarschijnlijk groot en sterk uit. Als soldaten uit een sprookjesboek, maar dan nog veel angstaanjagender: als soldaten uit je engste dromen.

De menigte was stil geworden, geschrokken en doodsbang. Deze mannen waren onze nieuwe gezagdragers, machtig en onoverwinnelijk, en ze reden de stad binnen om het bestuur over te nemen.

Aurelie hield haar gezicht dicht naast dat van mij. 'Ze zien er heel rijk en mooi uit,' fluisterde ze in mijn oor. 'Moet je die glimmende laarzen en die leren jassen zien... en ze zijn zo knap. Ze zijn allemaal even verrukkelijk,' zei ze overdreven. 'Ik wil een lange, blonde, rijke vriend met een motor.'

Ik moest er bijna van kotsen.

Toen ving ik eindelijk een glimp op van papa, maar ik had hem liever niet gezien. Hij stond aan de overkant van de straat en met de punt van een geweer dwong men hem de Hitlergroet te maken. De tranen stroomden over zijn wangen.

Hoofdstuk een

‘De nazi’s zijn duivels. Als je de verhalen hoort rijzen de haren je te berge!’

Oma, mijn vaders moeder, snijdt driftig een kool aan de keukentafel.

‘Als je in Duitsland voor een achtste Joods bent, als alleen al je grote teen Joods is, dan krijg je geen baan en geen huis – je mag niet eens naar het zwembad... En als ze maar even kunnen, gooien ze je in de gevangenis. Dat gaat hier ook gebeuren. Ze ontslaan nu al Joodse mensen.’

Ik denk aan Lottie en Esther Rosen. Niemand heeft iets van hen gehoord sinds de Duitsers vijf maanden geleden België zijn binnengevallen. Ik hoop dat ze hebben kunnen vluchten, samen met al die gezinnen die weg zijn gegaan, naar Spanje, Engeland, Zwitserland of welk land dan ook dat niet bezet is.

Ja, de Duitsers zijn hier nu vijf maanden en sindsdien heeft het leven een nieuwe, verschrikkelijke normale loop genomen. Heel Europa is in strijd en er is nooit goed nieuws: Duitsland wint.

Ik ga naar school, papa gaat naar zijn werk en mama en oma doen het huishouden, maar we leven onder een militair regime. Nazi-soldaten en nazi-agenten delen de lakens uit. De Belgische regering is naar Londen

gevlucht; al onze soldaten zitten in krijgsgevangenenkampen en op elke hoek van de straat staan nazi-soldaten die om je persoonsbewijs vragen en alles in de gaten houden.

We hebben bonnenboekjes, eten en kleding zijn op rantsoen en net als iedereen zijn we arm geworden. Prijzen zijn verdrievoudigd en zelfs verviervoudigd. Voedsel is schaars omdat de Duitsers bijna alles wat hier wordt geoogst in beslag nemen en naar Duitsland sturen. We schrapen alle restjes bij elkaar voor brood, verbouwen groenten in onze tuin en verstellen onze kleren en schoenen net als arme mensen.

Ik draag dezelfde trui, blouse, rok en jas als vorige winter, maar gelukkig ben ik niet zo hard gegroeid. We hebben dingen moeten verkopen om aan eten te komen: de mantelklok, schilderijen en een paar sieraden van mama.

Er zijn bijna geen kolen meer te krijgen voor de kachel of om op te koken en zelfs als we alles zouden kunnen vinden wat er in onze bonnenboekjes staat, dan zou dat niet genoeg zijn om onze magen te vullen. Iedereen heeft constant honger. Kinderen zien bleek en zijn klein; hun benen zijn zo mager dat hun knokige knieën uitsteken.

Mijn kleine oma, met haar gerimpelde gezicht, haar zwarte jurk, haar rozenkrans en haar hagelwitte schort, gaat elke dag naar de Sint-Pieterskerk, en het kan niet anders dan dat de oude vrouwen de hele mis zitten te fluisteren, want als ze thuiskomt heeft ze altijd alle laatste nieuwtjes.

‘De nazi’s, die Gestapo-griezels, hebben een nieuwe *Kriminaldirektor*,’ vervolgt ze. ‘Zijn naam is Johann Richter en hij heeft in de Grote Oorlog gevochten. Hij verloor zijn been en zijn broer, en hij haat ons Belgen tot in het diepst van zijn hart. Mariannes zoon werkt op het postkantoor, die hoort dat soort dingen. Richter heeft het bevel gegeven al het verzet tegen

de nazi's uit te roeien. Iedereen die hen uitdaagt wordt ter plekke doodgeschoten. Zelfs kinderen. Violetta vertelde dat er in Schaerbeek drie kinderen zijn doodgeschoten die stenen naar de politie hadden gegooid.'

'Nee, geen kinderen,' werpt mama tegen. 'Niemand schiet op kinderen.'

'De nazi's schieten op kinderen,' houdt oma vol. 'In Duitsland worden kinderen zelfs soldaten. Ze dragen bruine hemden, net als die bezeten Führer van ze, en ze bespioneren hun eigen ouders.'

Ik vind het geweldig om te zien hoe kwaad oma op de nazi's is, want ik voel precies hetzelfde. Het is verschrikkelijk om te zien dat bijna alle volwassenen sinds de invasie voor de Duitsers buigen en de nieuwe bevelhebber hebben geaccepteerd. Niemand vecht tegen de nazi's. Ik zou heel graag tegen ze vechten maar ik heb geen idee wat ik kan doen of waar ik moet beginnen, dus kook ik van binnen van woede om de onrechtvaardigheid van alles.

'Wat is er toch aan de hand met België?' vraagt oma vertwijfeld. 'We moeten in opstand komen tegen die duivels en vechten!' Ze zwaait verhit met een stuk kool door de lucht.

'Nou nou...,' mompelt mama van achter het gasfornuis. Ze is bezig pannen vol azijnwater te koken. Terwijl Gaspar, onze grote zwarte kater, zich tussen mijn enkels door wurmt, kijk ik naar de groenten die op het aanrecht liggen uitgespreid. Ik zal eraan moeten wennen: ingemaakte prei, ingemaakte kool, ingemaakte wortelen, ingemaakte van alles.

'We zijn bezig te overleven, dus hoe kunnen we dan ook nog tegen de nazi's vechten?' vraagt mama vriendelijk, terwijl ze haar handen aan haar schort afveegt. Mama heeft een zachte huid en kastanjebruin haar, dat ze in een knotje bij elkaar houdt. Ze heeft de meest begripende

koperbruine ogen en ze is de liefste, zachtaardigste persoon die ik ken. Ik kan me niet eens voorstellen dat ze iets tegen een bij doet, laat staan tegen een nazi.

‘En Sir Winston Churchill en de Engelsen dan?’ vraagt oma. Ze is een aanhanger van de Britse premier en alhoewel het natuurlijk verboden is om naar de uitzendingen van de BBC te luisteren, zit ze de hele tijd met haar goede oor naar de radio gekeerd, om er zeker van te zijn dat ze geen woord van zijn toespraken mist.

‘We zullen strijden op de stranden, in de velden en in de straten, we zullen ons nooit overgeven! Dat is daadkracht,’ stelt ze. ‘Dat is je verzetten tegen die duivels. Dat is de reden dat Engeland nog niet is aangevallen, al wordt Londen elke nacht door de nazi’s platgebombardeerd. Ik zal ook tegen ze vechten. Ik ben drieëntachtig, maar ik zal doen wat ik kan. En hoe zit het met jou, George?’ vraagt oma dwingend. ‘Wat doe jij tegen de nazi’s?’

Mijn vader zit tegenover me aan de keukentafel. Voor iemand uit de buurt die geen geld heeft voor een goed toestel, maken we een radio van een stuk dun koperdraad, een scheermesje, een veiligheidsspeld, een snijplank en een kartonnen koker.

Hij negeert oma. ‘Wikkel de draad voorzichtig maar strak om de koker,’ zegt hij tegen mij. Hij is bijzonder geduldig, mijn vader; een ingenieur bij de spoorwegen die in alles geïnteresseerd is wat met techniek te maken heeft. Hij vindt het leuk om me nuttige, praktische dingen te leren. Hij is een magere man, de laatste tijd nog magerder dan anders, met oplettende blauwe ogen die niets missen. Maar hij zegt nooit veel; hij verbergt zijn gedachten achter zijn wilde zwartgrijze snor.

‘Je bent net zo’n angsthaas als koning Leopold!’ roept oma. ‘Ben je je drie broers vergeten? Mijn drie lieve jongens die allemaal door de

Duitsers zijn vermoord. Als ze nog zouden leven, dan hadden ze nu tegen de nazi's gevochten. Wat gaan we doen, George?' dringt oma aan. 'Niets doen kan niet.'

Mijn vader houdt zijn blik op de radio gericht.

'Ik ben het met oma eens,' zeg ik tegen hem. 'Er zijn vast veel meer mensen die zich zo voelen. Er moet toch iets zijn wat we kunnen doen, papa?'

'En dan? Doodgeschoten worden?' snauwt hij. 'Net als die kinderen in Schaerbeek?'

Hij krijgt de kans niet om nog iets te zeggen, want op dat moment horen we het aanzwellende geluid van voertuigen in de straat. Er wordt geschreeuwd en dan... hard geklop op een deur vlak bij die van ons. Gaspar schiet onder de tafel vandaan naar zijn mand in het washok.

'Wat gebeurt er?' vraagt mama.

Papa gaat snel naar de voorkamer en ik loop achter hem aan. We zien politieagenten door de straat zwermen. 'Vlug!' fluistert papa. Hij snelt naar het oude kastje waar bovenin boeken achter glazen deurtjes staan. Onderin ligt van alles waar we samen aan gewerkt hebben: een eenvoudig schakelpaneel, oude radio-onderdelen en zelfgemaakte apparaatjes.

Met een schok besef ik wat een verdachte indruk deze onschuldige projecten kunnen maken op het moment dat je huis wordt doorzocht. Ik ga naast hem op mijn hurken zitten en we pakken zo veel spullen als we kunnen.

'Waar kunnen we het verstoppertje?' vraag ik, bijna in paniek.

'Loop maar achter me aan,' zegt hij. Papa snelt de trap op naar de zolderkamer en opent de deur naar een kleine ruimte onder de dakpannen. Er staat een oude koffer waar we de spullen snel in gooien, want we horen dat er beneden op onze deur wordt gebonsd.